

14. Черкасов А. И. Сравнительное местное управление: теория и практика / А. И. Черкасов. – М. : Изд. группа “Форум – Инфра-М”, 1998. – С. 33.

15. Яцуба В. Адміністративно-територіальний устрій України: Проблеми питання та можливі шляхи їх вирішення / В. Яцуба. – К., 2003. – С. 56–58.

Надійшла до редколегії 15.12.2011 р.

УДК 342.571:316.474

Н. В. ЯЦУК

ФЕНОМЕН СОЦІАЛЬНОЇ АНІМАЦІЇ В РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Досліджено феномен соціальної анімації через розкриття особливостей його становлення та історичного розвитку, окреслено можливі перспективи застосування соціальної анімації для стимулювання участі мешканців у розвитку територіальних громад.

Ключові слова: соціальна анімація, територіальна громада, неурядова організація, центр громадської ініціативи, школа громадських аніматорів, самоврядування.

The article presents the research of the phenomenon of social animation through the disclosure of the features of its emergence and historical development. Possible prospects of social animation to stimulate residents to participate in the development of territorial communities are outlined.

Key words: social animation, territorial community, nongovernmental organization, center of civil initiatives, school of public animators, self-government.

Соціально-економічні реформи уряду породжують агресивні настрої в населення та як наслідок – виходи на майдан для висловлювання свого незадоволення. Та варто зазначити, що такий спосіб нині малорезультативний і небезпечний. Вирішення ситуації можливе демократичним шляхом через підвищення рівня соціальної свідомості населення, яке може брати активну участь у процесі ухвалення та впровадження державних рішень, що призведе до можливості впливати на рішення можновладців ще на етапі їхнього планування та контролювати їх втілення в життя, оскільки усвідомлена громадська активність унеможливує ігнорування волі громади. Але, на превеликий жаль, активність територіальних громад України має низький рівень.

Проте сучасність – інтеграція України до демократичної світової спільноти – зумовлює формування нової філософії відносин між владою та громадськістю: від конфронтації та конкуренції – до діалогу і співпраці [10].

Побудова нової моделі розвитку територіальної громади можлива шляхом використання соціальної анімації, перші спроби застосування якої в Україні дали позитивний результат.

Мають місце і перші наукові розвідки феномену соціальної анімації як технології залучення громадян до участі в житті громади – це праці Т. Азарова, Л. Абрамова, В. Гоголя, Л. Станкевича. Це дає вагомі підстави розглянути феномен соціальної анімації як метод стимулювання соціальної активності територіальних громад.

Мета статті полягає в дослідженні феномену соціальної анімації для визначення можливих перспектив її застосування в розвитку територіальних громад, що передбачає вирішення таких завдань: 1) становлення соціальної анімації як засобу активізації громад; 2) розкрити значення терміну анімації в її вузькому та широкому сенсі; 3) окреслити перспективи розвитку територіальної громади засобами соціальної анімації.

Вирішення нагальних проблем в Україні ще за часів Київської Русі вирішувалось шляхом об'єднання громадян для спільного їх вирішення. Територіальна громада в Україні була здатна вирішувати проблеми усіх і кожного, спільно господарювати, запроваджувати податки, накопичувати фінансові запаси та надавати фінансову допомогу, виховувати членів громади та зберігати і розвивати традиції, вирішувати конфлікти між членами громади, ухвалювати рішення щодо стратегічних питань розвитку своєї території та її захисту [8]. Разом з тим жорстка централізація державної влади і управління за часів радянської влади із активних мешканців сформувала сіру пасивну масу споживачів, яка жила в очікуванні вирішення власних проблем за бюджетні кошти. Саме такий споживацький підхід, що полягає в очікуванні громадою зовнішніх ресурсів, і складає чималу проблему. Адже, як історично доведено, питання може бути успішно вирішено тільки самими мешканцями міста чи села. А тому навчити вирішувати проблеми власними силами, об'єднуючи можливості і ресурси громади, є тим шляхом, що може відродити ефективне функціонування місцевого самоврядування в Україні.

Свою історію розвиток демократії на місцях розпочав з XIX ст. в якості адаптації емігрантів до нових умов життя в новій місцевості, дітей до реалій життя, налагоджуванні відносин між членами громади тощо. Методикою стимулювання громади до самоорганізації, формою активізації громади стала анімація, яка сформувалася у США, а потім потрапила до Голландії, де її перейняли польські та литовські активісти, і в адаптованому для слов'ян варіанті на початку 90-х рр. XX ст. передали досвід мешканцям громад Білорусі та України. Отриманий європейський досвід вирішення локальних питань за допомогою залучення громади виявився дієвою моделлю. Так, втілення маленьких творчих ініціатив пересічних громадян стали вносити в життя позитивні тенденції. Про це яскраво свідчать новини Інституту соціокультурного менеджменту, який висвітлює діяльність центрів місцевої активності України [11]. Саме громадські (соціальні) центри, так звані центри місцевої активності, сприяють створенню необхідної моделі залучення мешканців до справ

територіальної громади, створюють навколо себе громадянське суспільство, налагоджують соціальне партнерство, будуючи діалог співробітництва між владою, бізнесом, різними державними структурами, громадськими організаціями тощо.

В основу моделі соціального партнерства та активізації місцевої громади покладено аніматорство як концепцію її розвитку. Президент центру підтримки творчих ініціатив Л. Станкевич неодноразово у своїх публікаціях наголошувала на тому, що анімація – це спроба відкинути формалізм, ієрархічність бюрократизм у відносинах між людьми та відродити природні взаємини у громаді, по-перше; а по-друге, це – метод впливу на громадян із метою активізації їх діяльності на користь місцевої громади [7].

Активне розповсюдження анімації як засобу розвитку активізації громад зумовлює необхідність розгляду як сутності, так і історичного становлення даного поняття. Так, слово “anima”, яке існує з часів Стародавнього Риму, яскраво демонструє свою духовну основу, оскільки є кореневою основою терміну “анімація”, що в буквальному перекладі з лат. означає “anima” – душа, “animato” – збуджено, жваво, “animatio” – одухотвореність. Як термін “анімація” вперше з’явився на початку ХХ ст. у Франції через те, що після 1901 р. відбулося поступове скорочення робочого часу, і, відповідно, збільшені обсяги вільного часу населення сприяли розвитку аматорських асоціацій (об’єднань), які отримали юридичне оформлення.

Анімація спочатку виникає як діяльність, що спрямована на те, щоб провокувати і посилювати живий інтерес до культури і художньої творчості. Але новий зміст, що відповідає викликам сучасного суспільства, термін “анімація” отримав також у Франції, але в 70-х рр. ХХ ст. це було зумовлено тим, що під час масштабних соціологічних досліджень було виявлено, що населення здебільшого не бажало ні знати власну історію, ні підтримувати і культивувати власну і світову культуру. Разом з тим, мінімальною щодо розвитку особистості була пропозиція індустрії дозвілля. І уряд Франції розпочав державну програму першочергового значення з розробки концепції моделювання соціального середовища [5].

Так, анімація розпочала своє існування у двох площинах, які визначаються у вузькому і широкому значенні слова, де вузький сенс характеризує організацію дозвільної діяльності, припускаючи активну участь відпочиваючих у культурно-дозвільних заходах. Це сфера розваг, діяльність із розробки та надання спеціальних програм проведення вільного часу, яка простежується в напрямках рекреаційної, туристичної, готельної, музейної та корпоративного відпочинку. Що ж до широкого сенсу анімації, то воно пов’язано з моральним оздоровленням суспільства, поживленням відносин між індивідами та соціальними групами, що визначає анімацію як галузь суспільного життя. Російський учений Т. Дедуріна зауважує на тому, що анімація, як явище зросло на науці “про душу”, а тому як діяльність має здатність до консолідації та одухотворення взаємин між індивідами та індивідом і групою через співучасть, спільну дію, співпрацю та співпереживання [2].

Застосовуючи функціональний підхід до вивчення анімаційної діяльності, вчена визначає сутнісно-функціональні якості, що мають специфічні психолого-педагогічні характеристики, такі як: соціалізація як засвоєння соціального досвіду, що включає адаптацію (входження в нове соціальне середовище), комунікацію (спілкування індивідів і груп), регенерацію (пошук нових джерел розвитку), реконструкцію (відновлення і відтворення соціального досвіду); сублімація як корекція, що включає в себе виправлення, поправку, подолання аномалій у розвитку особистості; терапія як лікування душі за допомогою використання різних терапевтичних методів із застосуванням засобів мистецтва та культури. Такий підхід, у свою чергу, дає підстави і для визначення елементів функціональної структури анімаційної діяльності: рекреація, релаксація, адаптація, комунікація, корекція, реконструкція, регенерація і передбачає створення педагогічно організованого середовища [2]. Можна передбачити, що анімаційна діяльність дасть можливість вивести із соціальної депривації таких громадян, які мали ярлики пасивності “німецький пенсіонер”, “колишній засуджений”, “інвалід” тощо, і створити умови для їх включення в громаду.

Російський теоретик анімації Л. Тарасов представляє анімацію як гуманістичний суспільно-педагогічний рух, який спрямовано на культурну освіту населення та як самоорганізуючу систему із суспільно-державним управлінням, що складається з окремих індивідів, громадських об’єднань, місцевих спільнот, державних міністерств та відомств і потребує такого елемента, як творчий лідер громади – аніматор [9].

Таким чином, соціокультурна анімація виявляє консолідуючий характер і пожвавлює відносини між індивідом і соціальною групою, здатна змінювати поведінку в міжособистісних і колективних відносинах. Як соціокультурна практика вона здатна активувати творчий потенціал особистості для успішного подолання проблем, оскільки має у своєму арсеналі таку структуру, що сприятиме розбудові громади за допомогою внутрішніх ресурсів, і є альтернативним до існуючого. На разі формування громади полягає в концентрації потреб, недоліків, проблем її мешканців, що породжує нездатних до реалізації своїх можливостей у нових економічних умовах громадян, і це прирікає їх на очікування сторонньої допомоги, вони втрачають здатність бути виробниками послуг і стають тільки їх споживачами, свою творчість вони спрямовують на отримання допомоги від держави, іноді незаконним шляхом, іноді навіть, ошукаючи систему.

Проте, на разі, існує альтернативний метод формування громади, який було запропоновано громадянським діячам, практикам місцевого розвитку, працівникам органів місцевого самоврядування України американськими вченими Дж. П. Кретцманом та Дж. Л. Макнайтом. В їх дослідженні “Шлях до відкриття й мобілізації ресурсів громади” детально було розроблено методіку альтернативних шляхів розбудови територіальної громади через виявлення здібностей членів громади і поєднання їх з людьми, групами та місцями, які їх потребували [3]. У здійсненні розбудови громади шляхом

внутрішніх ресурсів відіграла важливу роль наявність і зв'язок трьох основних складових – особи (лідери громад), асоціації та інституції.

Отже, модель розбудови громади за рахунок внутрішніх ресурсів може отримати перспективу реалізуватися в Україні шляхом соціальної анімації за умови наявності аніматорів. Аніматор (активатор відносин) – каталізатор локальних процесів розвитку місцевих спільнот. Аніматор у громаді – людина, яка живе на території громади, має бажання, знання та практичний досвід у питаннях розвитку громади. Його завданням є надання послуг, спрямованих на надання допомоги місцевій громаді в самостійному вирішенні їхніх проблем. Основне призначення цієї людини – створювати сприятливі умови для просування ініціатив членів громади [7]. Таке розуміння ролі аніматора зумовлює потребу пошуку фахівців для засвоєння навичок аніматора, у першу чергу, серед працівників служб соціальної допомоги і лідерів місцевих спільнот та представників закладів культури. Саме ці фахівці мають потребу в розвитку таких навичок аніматора: управління суспільними діалогами; установа партнерства трьох секторів; сприяння самоорганізації громадян; мобілізація громадського потенціалу; відновлення і розвиток громади. Оволодіння анімаційними техніками сприятиме не тільки розвитку громади, а й професійному розвитку означених фахівців.

Аніматори, залежно від локальної проблеми, можуть бути фасилітаторами, координаторами чи менеджерами у вирішенні проблем місцевої громади. Саме соціальні аніматори є основним структурним елементом анімаційної діяльності в місцевій громаді поряд із такими елементами, як установи, державні органи, організації, добровільні асоціації, які в розробленій Є. Мамбековим організаційній структурі анімаційної діяльності в місцевій громаді посідають перший організаційний рівень.

Другий рівень – діяльнісний: система занять, що сприяє оживленню відносин і розкриттю навичок та обдарувань мешканців громади. На цьому рівні виникає предмет впливу аніматора на індивідів, як-то: протидія соціальному виключенню ВІЛ-інфікованих чи наркозалежних; програма залучення населення до здорового способу життя; підготовка дітей та молоді до життя в умовах трансформаційної економіки; налагодження діалогу між поколіннями тощо. Третій рівень – технологічний, який визначає спосіб взаємодії аніматора і громадян [6]. Це можуть бути такі методи, як дискусія, круглий стіл, мозковий штурм, ділова та рольова ігри, конкурси проектів з їх обговоренням, тренінги та технологія фасилітації, яка полягає в спонуканні громадян до започаткування позитивних дій, спрямуванні їх у конструктивне русло ідеї, яка виникла в мешканців за умов напруги і протиріч [1].

На разі, Школи анімації АХАЛАР Центру гуманістичних технологій АХАЛАР у рамках реалізації дворічного проекту “Територія розвитку: мобілізація громад України” та Інститутом соціокультурного менеджменту в межах проекту “Підтримка процесу розвитку осередків громадської активності на базі закладів культури” за підтримки Антикризової гуманітарної програми Міжнародного фонду “Відродження” здійснює роботу з підготовки аніматорів [4; 11].

Таким чином, існує позитивна тенденція в Україні щодо демократичного шляху розбудови територіальної громади і рушійним механізмом обрано соціальну анімацію, яка є результатом майже сторічного досвіду багатьох країн з розвитку місцевої громади за допомогою її внутрішніх ресурсів. У такій моделі розвитку територіальної громади значну роль відіграють аніматори та створені з їх допомогою Центри суспільних (громадських/локальних) ініціатив (рисунок).

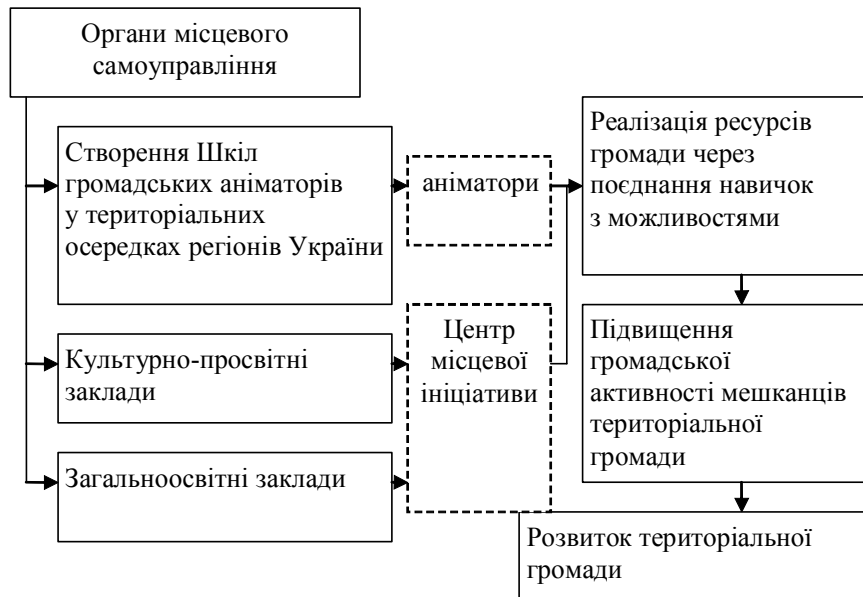

Рисунок. Розвиток територіальної громади шляхом використання соціальної анімації

Проте варто зазначити, що в Україні за наявності значної кількості слабких територіальних громадах існують школи громадських аніматорів, але вони не мають змоги дати підготовку необхідній кількості фахівців. Треба наголосити і на тому, що навчальний курс підготовки аніматора це 4-денний семінар або тижневий тренінг, на відміну від польської Школи громадських аніматорів, в якій навчальний курс (тренінги, навчання через практичний досвід, консультації тощо) складає 2,5 роки і по закінченню якого випускники отримують сертифікат, що дає їм право подальшого навчання в Педагогічному інституті Гданського Університету [11].

Отже, феномен анімації був обумовлений необхідністю вирішення проблеми розвитку соціокультурної активності населення, вона стала відповіддю на виклик, поставлений сучасним інформаційним суспільством, що діє в умовах трансформаційної економіки, і став тією соціальною практикою, яка здатна розвивати природні відносини між членами громади.

Соціальна анімація лягла в основу альтернативної моделі розбудови громади, що здійснюється за рахунок її внутрішніх ресурсів. Проте це можливо за умови наявності фахівців соціальної сфери, які матимуть навички соціального аніматора. Тому в період розбудови громадянського суспільства на сучасному етапі державотворення в Україні вбачаємо за доцільне таке:

- унормувати в чинному законодавстві діяльність громадських аніматорів для подальшої інституційної розбудови місцевого самоврядування;
- органам місцевого самоврядування спільно з неурядовими організаціями, що мають досвід у підготовці соціальних аніматорів створювати широку мережу шкіл громадських аніматорів у територіальних осередках регіонів України;
- місцевим органам влади сприяти трансформації таких комунальних об'єктів як місцеві клуби, бібліотеки, музеї, можливо, школи (у післянавчальний час) та інші культурно-просвітні установи в центри міської ініціативи для широкого охоплення ініціатив мешканців громади. Такі кроки сприятимуть демократичній розбудові територіальної громади в Україні. Пошук розвитку територіальної громади засобами використання соціальної анімації становитиме тематику подальших досліджень.

Література:

1. *Азарова Т. В.* Анімація громадського життя / Т. В. Азарова // Центр місцевої активності України. Проект Інституту соціокультурного менеджменту. – Режим доступу : <http://www.lacenter.org.ua/>
2. *Дедурина Т. В.* Функциональный подход к развитию анимационной деятельности учреждений культуры: социально-культурный аспект : автореф. дис. ... к.пед.н. / Т. В. Дедурина. – М. : МГУКИ, 2009. – 25 с.
3. *Джон П. Кретцман.* Розбудова громад за рахунок внутрішніх ресурсів. Шлях до відкриття й мобілізації ресурсів громади ; пер. з англ. / Джон П. Кретцман, Джон Л. Макнайт. – К. : Четверта хвиля, 2005. – 256 с.
4. Другий набір у “Школу АНАЛАР: я і громада”. Ресурсний центр Гурт. Інформуємо громадянське суспільство України. – Режим доступу : <http://gurt.org.ua/news/trainings/12120/>
5. *Никитский М. В.* Теоретические и исторические аспекты современной социокультурной анимационной деятельности / М. Никитский // Вестник ПСТГУ IV: Педагогика, Психология. – 2008. – Вып. 3 (10). – С. 28–36.
6. *Мамбеков С. Б.* Организация досуга во Франции: Анимационная модель : дис. ... к.пед.н. : спец. 13.00.05 / Е. Б. Мамбеков. – СПб., 1992. – 196 с.
7. *Станкевич Л.* Польсько-українська співпраця. Центр місцевої активності України. Проект Інституту соціокультурного менеджменту. – Режим доступу : http://www.ngo.org.ua/newsdetails.cfm?News_ID=963
8. *Турчинов І. Є.* Проблеми визначення правового статусу територіальних громад в Україні / І. Є. Турчинов // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2010. – № 1 (37). – 464 с.

9. Тарасов Л. В. Методологические основания социокультурной анимации как общественно-педагогического движения, направленного на духовное оздоровление общества / Л. В. Тарасов // ПОИСК: Политика. Обществоведение. Искусство. Социология. Культура ИПЦ “Социум”. – 2009. – Вып. № 2 (22). – С. 21–31.

10. Форми та методи залучення громадськості : навч. посіб. / Ін-т громадянського суспільства ; за заг. ред. В. Артеменка. – К. : ІКЦ. “Леста”, 2007. – 240 с.

11. Центр місцевої активності України. Проект Інституту соціокультурного менеджменту. – Режим доступу : <http://www.lacenter.org.ua/>

Надійшла до редколегії 23.12.2011 р.

УДК 351:502.21

В. М. БАЛДИНЮК

ОХОРОНА ТА РАЦІОНАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ (на прикладі Липовецького району Вінницької області)

Надано комплексну оцінку екосистеми району. Проаналізовано сучасний стан охорони та раціонального використання природних ресурсів, розкрито сутність та особливості природокористування й ресурсозбереження.

Ключові слова: природні ресурси, екосистема, земельні ресурси, атмосферне повітря, водні ресурси, рослинний і тваринний світ, розміщення відходів та шкідливих викидів.

Complex estimation of ekosistemi of district is given. The modern being of guard and rational use of natural resources is analysed exposes essence and features of prirodopozovaniya and resursosberegeniya.

Key words: natural resources, ekosistema, landed resources, atmospheric air, water resources, vegetable and animal world, placing of wastes and harmful troop landings.

Охорона та використання природних ресурсів є однією з найважливіших проблем, які розв’язують органи місцевого самоврядування на своїх територіях. Це пов’язано насамперед зі збільшенням кількості і масштабністю самих екологічних проблем, усвідомленням їх впливу на стан здоров’я людей, із негативними змінами у водному та повітряному басейнах та іншими несприятливими процесами, що відбуваються в доквітлі й негативно позначаються на якості життя населення.